

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/164/146/94

CZY JESTEŚMY DUMNI ZE SWOJEJ POLSKOŚCI?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

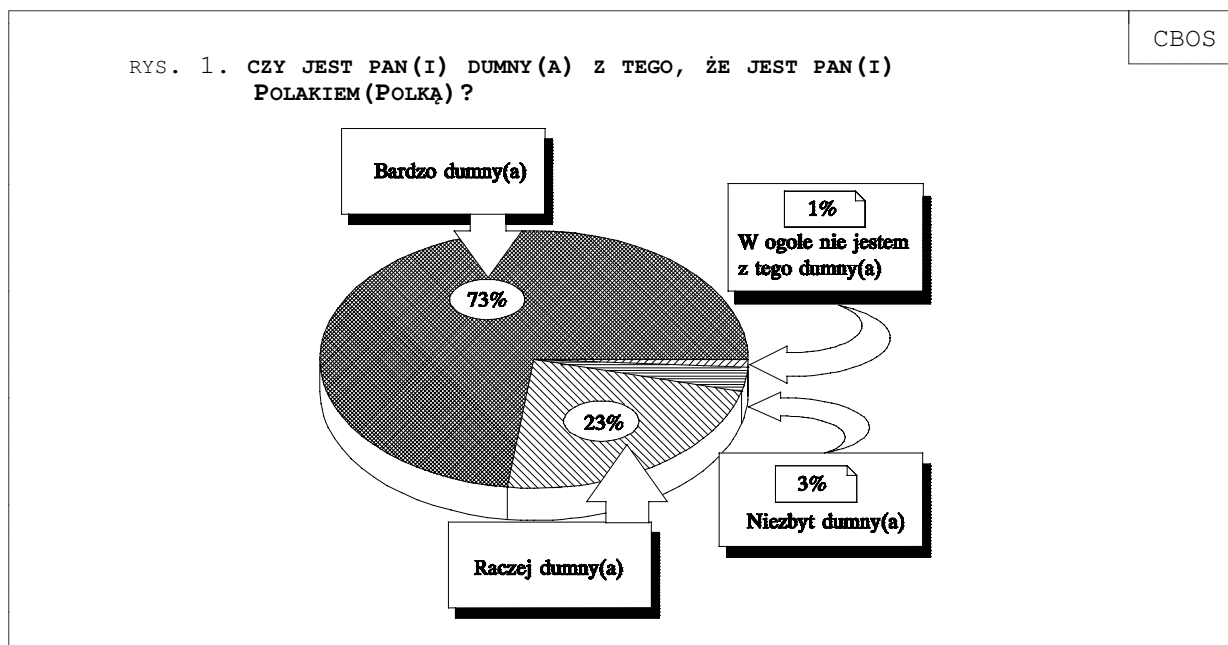
WARSZAWA, WRZESIEŃ '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Wiele już napisano o polskich kompleksach, poczuciu niższości w stosunku do innych narodów przy równoczesnym przywiązywaniu nadmiernej wagi do własnej odrębności, symboliki narodowej itp.

Sprawa ta nabiera obecnie nowego znaczenia w kontekście integracji europejskiej. Z jednej bowiem strony postawy z tym związane mogą wpływać - dodatnio lub ujemnie - na stosunek do integracji, z drugiej zaś mają bardzo duże znaczenie dla zachowania własnej tożsamości w unifikującym się świecie.

Interesowało nas, w jakim stopniu Polacy *anno Domini* 1994 czują się dumni ze swej polskości¹?

Silne poczucie dumy narodowej wiąże się dość wyraźnie z wiekiem, mają je najczęściej osoby powyżej 55 roku życia, stosunkowo najrzadziej - młodzież. Dumę z faktu, że są Polakami, częściej niż inni wyrażają badani mający wykształcenie podstawowe oraz uczestniczący w praktykach religijnych częściej niż raz w tygodniu.

Z poczuciem dumy narodowej oraz własnej tożsamości wiąże się też stosunek do symboliki narodowej. Na pytanie: "Jak ważny jest dla Pana(i) fakt, że podczas doniosłych

¹ Badanie "Świat wokół nas" (7) zrealizowano w dniach 23-27 czerwca '94 na 1157-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

wydarzeń (np. świąt narodowych, wielkich imprez sportowych) grany jest hymn narodowy?" 65% badanych odpowiedziało, że jest to sprawa "bardzo ważna", 30% - że "ważna", a tylko 3% - że "niezbyt ważna". Odpowiedź "wcale nieważna" pojawia się niezmiernie rzadko. Przywiązywanie dużej wagi do hymnu narodowego często współwystępuje z silnym poczuciem dumy narodowej i jest w podobny sposób zróżnicowane, z jednym wszakże wyjątkiem: jest równie częste wśród badanych z wykształceniem podstawowym, jak i wyższym.

Kryteria polskości

Kto jest Polakiem czy raczej - kogo jesteśmy skłonni uważać za Polaka? Czy wystarczy tylko mówić po polsku czy też trzeba mieć rodziców Polaków? Interesowało nas, jak badani postrzegają kryteria przynależności narodowej, które - ich zdaniem - są najbardziej istotne dla określenia polskości.

Ankietowani oceniali każdy z ośmiu przedstawionych warunków i wypowiedzieli się, czy uważają go za ważny czy nieważny.

Tabela 1

w procentach

Kryteria polskości	Wskazania respondentów		
	bardzo ważne	ważne	niezbyt ważne i wcale nieważne ²
Mówić po polsku	71	25	4
Mieć polskie obywatelstwo	64	28	8
Być urodzonym w Polsce	51	30	19
Mieć matkę Polkę	48	39	13
Mieć ojca Polaka	47	37	15
Mieszkać w Polsce od dawna	47	33	18
Należać do Kościoła katolickiego	32	25	41 - w tym: "niezbyt ważne" 22%, "wcale nieważne" 19%
Nie mieć dziadków obcokrajowców	25	26	45 - w tym: "niezbyt ważne" 29%, "wcale nieważne" 16%
Pominięto odpowiedzi "trudno powiedzieć"			

² W większości przypadków odpowiedzi "wcale nieważne" wahały się od 1% do 4%, dla większej przejrzystości obrazu zsumowaliśmy je z odpowiedziami "niezbyt ważne". Tam gdzie było ich więcej, podajemy także dane w rozbięciu na "niezbyt ważne" i "wcale nieważne".

Powyższe dane wskazują jednoznacznie, że badani przywiązują największą wagę do języka polskiego i obywatelstwa. Dla zdecydowanej większości są to bardzo ważne kryteria polskości, tylko nieliczni określając narodowość nie przypisują im większego znaczenia.

Charakterystyczne, że kryterium pochodzenia jest uznawane dość powszechnie za ważne lub nawet bardzo ważne tylko w odniesieniu do jednego pokolenia wstecz, a mianowicie rodziców. To zaś, jakiej narodowości byli dziadkowie, niemal połowa badanych uważa za niezbyt ważne lub nawet zupełnie nieważne.

Co trzeci ankietowany za sprawę bardzo istotną dla określenia polskości uznał przynależność do Kościoła katolickiego. Im starsi są respondenci, tym częściej uważają to kryterium za bardzo ważne.

Do funkcjonującego nadal, choć już nie tak powszechnie, stereotypu "Polaka - katolika" przywiązani są przede wszystkim ci, którzy uznają tradycyjną religijność za szczególnie istotną. Przynależność do Kościoła katolickiego jest bardzo ważnym kryterium polskości dla dwóch trzecich osób uczestniczących kilka razy w tygodniu w praktykach religijnych. Warto jednak podkreślić, że co piąty spośród tych, którzy w ogóle nie praktykują, również uznaje to kryterium za istotne.

Poglądy polityczne także jednoznacznie nie przesądzają stosunku do stereotypu "Polaka - katolika". Wprawdzie sprawa ta jest częściej ważna dla ludzi o poglądach prawicowych niż lewicowych, ale co czwarty badany o orientacji lewicowej uznaje to za bardzo ważne, a prawie co piąty ankietowany o poglądach prawicowych - za nieważne.

Śród badanych zdecydowanie wyróżniają się dwie grupy, które przykładają mniejszą - niż pozostali - wagę do przedstawionych tu kryteriów przynależności narodowej, a mianowicie młodzież (do 24 roku życia) i osoby z wyższym wykształceniem.

Tabela 2

w procentach

Jak ważna jest, Pana(i) zdaniem, każda z następujących rzeczy, żeby być Polakiem?	Wskazania respondentów					
	bardzo ważne			niezbyt ważne lub wcale nieważne		
	młodzi	osoby z wyższym wykształceniem	ogół badanych	młodzi	osoby z wyższym wykształceniem	ogół badanych
Mówić po polsku	54	61	71	10	7	4
Mieć polskie obywatelstwo	49	52	64	8	18	8
Być urodzonym w Polsce	30	26	51	29	48	19
Mieć matkę Polkę	29	40	48	17	24	13
Mieć ojca Polaka	26	37	47	23	31	15
Mieszkać w Polsce od dawna	31	23	47	37	38	18
Należać do Kościoła katolickiego	16	15	32	55	75	41
Nie mieć dziadków obcokrajowców	17	17	25	52	64	45

N=141   N=79

Pogłębiona analiza odpowiedzi na powyższe pytanie³ pozwoliła na wyodrębnienie dwóch sposobów ujęcia przez badanych kwestii kryteriów bycia Polakiem. Pierwszy, tradycyjny, to określanie polskości ze względu na pochodzenie, z czym współwystępują przynależność do Kościoła katolickiego i miejsce urodzenia w Polsce. Drugi ogranicza się do kryteriów najczęściej uważanych za bardzo ważne - języka, obywatelstwa i zamieszkania w Polsce.

Tabela 3. Wyniki analizy czynnikowej

Kryteria polskości	Czynnik I	Czynnik II
Mieć ojca Polaka	.90420	
Mieć matkę Polkę	.88102	
Nie mieć dziadków obcokrajowców	.78836	
Należać do Kościoła katolickiego	.59652	
Być urodzonym w Polsce	.49014	
Mieć polskie obywatelstwo		.87234
Mówić po polsku		.84957
Mieszkać w Polsce od dawna		.51135

³ Zastosowano analizę czynnikową metodą OBLIMIN.

★

★

★

Można przypuszczać, że mamy obecnie do czynienia z pewnym przewartościowaniem cech określających polskość. Młode i najmłodsze pokolenie przywiązuje mniejsze znaczenie do kryteriów przynależności narodowej niż pokolenie starsze. Równocześnie dają się wyodrębnić dwa ujęcia tego zagadnienia przez respondentów: jedno oparte na kryteriach pochodzenia i wyznania, drugie - znacznie bardziej rozpowszechnione - ogranicza się do języka, obywatelstwa i miejsca zamieszkania.

Tabela 1. Czy jest Pan(i) dumny(a) z tego, że jest Pan(i) Polakiem (Polką)?
 1 - Bardzo dumny(a), 2 - Raczej dumny(a), 3 - Niezbyt dumny(a),
 4 - W ogóle nie jestem dumny(a)

(%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	73	23	3	2	1152
Płeć					
Mężczyźni	71	25	3	2	497
Kobiety	75	22	2	1	655
Wiek					
do 24 lat	60	34	1	4	141
25-34	69	24	4	3	165
35-44	72	24	3	2	282
45-54	72	24	4	0	195
55-64	81	18	2	0	164
65 lat i więcej	82	16	1	0	205
Miejsce zamieszkania					
Wieś	70	26	3	1	438
Miasto do 20 tys.	78	16	2	4	125
od 21 do 100 tys.	73	22	3	2	211
101-500 tys.	75	22	2	1	216
501 tys. i więcej mieszk.	74	22	3	2	162
Region					
Północny	83	14	3	0	158
Zachodni	66	25	7	2	120
Środkowozachodni	71	23	2	5	173
Środkowy	77	20	2	1	207
Wschodni	81	17	1	0	111
Południowo-wschodni	63	32	3	1	182
Południowo-zachodni	71	26	2	1	202
Wykształcenie					
Podstawowe	80	18	1	0	424
Zasadnicze zawodowe	69	27	3	1	292
Średnie	68	25	3	4	357
Wyższe	70	23	6	1	79
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	69	24	3	4	61
Prac. umysł. niż. szczebla	67	26	4	4	103
Pracownicy fiz.- umysł.	62	32	4	2	67
Robotnicy wykwalifikowani	72	23	2	3	111
Robotnicy niewykwalifik.	72	24	4	0	72
Rolnicy	77	22	1	0	81
Prywatni przedsiębiorcy	61	29	2	8	43
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	81	17	2	0	399
Uczniowie i studenci	68	31	1	0	55
Bezrobotni	61	29	9	1	87
Gospodynie domowe i inni	75	24	0	1	68
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	70	25	4	1	167
750 tys. - 1249 tys.	72	24	3	1	261
1250 tys. - 1749 tys.	72	22	3	3	217
1750 tys. - 2249 tys.	77	20	1	2	205
2250 tys. i powyżej	73	24	2	1	273
Ocena własnych war. mater.					
Złe	72	23	3	2	545
Średnie	73	24	1	2	420
Dobre	76	20	4	0	187
Zainteresowanie polityką					
Duże	72	22	4	2	119
Średnie	76	20	3	1	444
Małe lub żadne	71	26	2	1	589
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	94	4	1	1	51
Raz w tygodniu	74	24	2	1	681
Kilka razy w roku	69	24	4	3	271
W ogóle nie uczestniczy	69	23	4	4	148
Poglądy polityczne					
Lewica	76	19	3	2	240
Centrum	72	23	4	0	343
Prawica	76	19	2	2	194
Trudno powiedzieć	70	27	1	2	375